

2. Прудников Ф. И. Здесь мужество с боями проходило. *Ленинская правда*. 1967. 8 сентября. С. 2.
3. Гайо О. Як 51-ша бригада Савур-Могилу боронила. *Інформаційний сайт Західної Волині «Буг»*. URL: <http://bug.org.ua/article/yak-51-sha-bryhada-savur-mohylu-boronyla-38559/>
4. Дубченко І. Полковник Сумрак та герої Савур-Могилу. *Народна республіка*. URL: <https://medium.com/@nastupna/sumrak-ffc31e059db2>
5. Жирохов М. Схватка за Саур-Могилу. *Ліга.net*. 2016. URL: http://www.liga.net/projects/saur_mogila/

Васильєв Євгеній

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Ключові слова: *військове капеланство, капеланська служба, інституалізація, російсько-українська війна.*

Keywords: *military chaplaincy, chaplain service, institutionalization, Russian-Ukrainian war.*

Інститут військового капеланства сьогодні відіграє важливу роль у підтримці воїнів Збройних Сил України. Його формування відбувалося в часи незалежності України, водночас гібридна війна Росії на Сході України 2014 р. стала поштовхом для подальшої реорганізації діяльності військових духівників, підведення законодавчої бази під їхню діяльність, перетворення капеланства на важливий складник морально-психологічної підтримки воїнів.

Визначення і характеристика етапів розвитку інституту військового капеланства у незалежній Україні дасть змогу краще зрозуміти специфіку його розбудови та функціонування на сучасному етапі, спрогнозувати шляхи подальшої інституалізації. Цьому питанню приділено увагу таких авторів: Р. Делятинський, В. Гоголь, І. Пилипів, О. Саган, І. Гарат [2; 3; 5]. Специфікою історіографічної бази є те, що частина праць написані у співавторстві філософами, релігієзнавцями та особами духовного сану, часто капеланами, які мають практичний досвід у відповідній сфері [5].

У період незалежності України капеланська служба у війську пройшла ряд етапів розвитку. Науковці І. Пилипів, В. Гоголь та Р. Делятинський пропонують періодизацію становлення інституту військового капеланства в незалежній Україні за такими ключовими етапами [2, с. 26–32; 3, с. 132]:

1) на початковому етапі (1991–2008 рр.) ініціатива щодо створення капеланської служби виходила як від Церков, так і від представників армії, але бракувало законодавчого регулювання;

2) на другому етапі розвитку інституту військового капеланства в Україні (2008–2014 рр.) було розроблено та імплементовано ряд нормативних актів державної влади, направлених на розбудову співробітництва з Церквами у сфері капеланства;

3) третій етап розвитку військового капеланства в Україні (2014–2016 рр.) був пов'язаний з необхідністю протидії воєнній агресії з боку Росії та вироблен-

ня інших підходів до формування, підготовки та правового забезпечення діяльності капеланської служби;

4) четвертий етап (2017–2021 рр.) був пов'язаний з прийняттям спеціального закону «Про Службу військового капеланства»;

5) на п'ятому етапі, який почався з 2022 р., закон «Про Службу військового капеланства» було змінено, що дало змогу розширити перелік освітніх установ, де можуть навчатися військові капелани.

Охарактеризуємо детальніше кожен із названих періодів. На першому етапі 1995 р. Національний інститут стратегічних досліджень розробив для Ради національної безпеки і оборони України рекомендації щодо капеланського служіння. Внаслідок цього наступного року почалося формування напрямів капеланської служби за різними конфесіями [3, с. 132]. На думку дослідників, до початку XXI ст. співпраця не мала чіткої системи [2, с. 30].

Другий етап становлення інституту військового капеланства в Україні пов'язаний із підписанням у листопаді 2008 р. між Міністерством оборони України та Церквами і релігійними організаціями «Меморандуму про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил України». Його мета полягала у впровадженні у ЗСУ ефективної системи душпастирської опіки та створення інституту військового духовенства (капеланства). Були розроблені документи, що надавали чіткі механізми процесу забезпечення для військовослужбовців релігійних потреб. До них належить, зокрема, «Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України», затверджена від 22 квітня 2011 р. [2, с. 32].

Третій етап розвитку військового капеланства в Україні (2014–2016 рр.) був пов'язаний з необхідністю пошуку підходів до формування, підготовки та правового забезпечення діяльності капеланської служби в умовах гібридної війни Росії проти України та необхідності активізації психологічної підтримки військовослужбовців в умовах реальних бойових дій на Сході країни. Також 2014 рік став важливим моментом у цьому процесі, ознаменувавши собою новий підхід до матеріального забезпечення капеланів для українських силових структур та війська. До того ж відбулися зміни у ставленні державних органів до капеланства, що включали формування відповідного законодавчого поля [5, с. 65].

У квітні 2014 року було оголошено про початок широкомасштабної антитерористичної операції для протидії гібридній війні, розпочатої російськими спецслужбами на Сході України. Тоді розпочався новий вимір у капеланському служінні християнських конфесій, воно набуло досвіду роботи в молитовних палатках на Майдані Незалежності та пройшло «бойове хрещення» під час сутичок на вулиці Банковій у час Революції Гідності [6, с. 164].

Важливим кроком у розвитку капеланського служіння стало розпорядження Кабінету Міністрів України у липні 2014 року, яке доручило силовим відомствам розробити положення про капеланську службу у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі. Згідно з цим розпорядженням, з лютого 2015 року у Збройних Силах були введені штатні посади капеланів. Це вивело українське військове капеланство на рівень світових стандартів [5, с. 66, 68]. У 2014 році Міністерство оборони України затвердило правила для служби вій-

ського духовенства у Збройних Силах України, які були офіційно впроваджені наказом № 40 від 27 січня 2015 року.

У квітні 2016 року Міністерство внутрішніх справ України ввело капеланські посади в Національній гвардії, а в жовтні того ж року – також у Державній прикордонній службі. 14 грудня 2016 року було прийнято нове положення про службу військового духовенства в Збройних Силах України, що мало на меті підвищення морально-психологічного стану військових. Спочатку було створено 70 капеланських посад, а потім їх кількість збільшили до 102 [5, с. 66]. У 2016 році понад 100 священників на добровільних та волонтерських засадах служили в Збройних Силах України в зоні АТО, а в структурі Державної прикордонної служби та Національної Гвардії працювали понад 180 священників з традиційних християнських Церков [3, с. 132].

Четвертий етап (2017–2021 рр.) був ознаменований прийняттям спеціального закону «Про Службу військового капеланства» [4]. 3 грудня 2016 року, коли Міністерство оборони України офіційно затвердило «Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України», на думку І. Пилипіва та Р. Делятинського, розпочався процес його інституціоналізації [3, с. 132].

Діяльність представників духовенства в підрозділах Збройних Сил України від 2016 року набула нового значення. З цього часу вони перестали бути просто представниками громадянського суспільства, оскільки у грудні 2016 року було створено офіційну службу військового духовенства у Збройних Силах України. Це свідчить про визнання державою ефективності роботи духовенства в суспільстві та про доцільність створення відповідного структурного підрозділу в межах державної влади [1, с. 21].

На п'ятому етапі, який почався з 2022 року, закон «Про Службу військового капеланства» було змінено, щоб розширити перелік освітніх установ, де можуть навчатися військові капелани. До 2022 року загалом було створено 180 капеланських посад. За законодавством, чисельність Служби військового капеланства не може бути менш як 0,15 % від загальної чисельності військових частин [5, с. 67].

В. Гоголь та Р. Делятинський зазначають з початку повномасштабної війни Російської Федерації проти України у 2022 році здобуття нового значення ролі військових капеланів у духовно-моральній підтримці захисників країни [2, с. 26]. Вони відіграють важливу роль – сучасні герої та військові учасники, які документають події на фронті, підтримують моральний дух військовослужбовців, надаючи їм психологічну, соціальну та волонтерську підтримку. Це включає допомогу у реабілітації військовослужбовців і їхніх родин після демобілізації.

Множинність ролей капеланів вимагала додаткового законодавчого регулювання, що сприяло законодавчому закріпленню інституту Служби військових капеланів в Україні [2, с. 26].

Отже, на сучасному етапі капеланська служба стала важливою ланкою у військовій сфері, визнаною державою та суспільством. Формування інституту військового капеланства в Україні стало результатом тривалого процесу практичних кроків та переосмислення ролі капеланів у задоволенні духовно-релігійних потреб і забезпеченні морально-психологічної підтримки військовослужбовців

України, що розвивався під впливом зовнішніх чинників, вагомим із яких був початок російсько-української війни.

Джерела та література

1. Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством: довідник / Л. О. Кравченко, Т. А. Нікітюк, В. Л. Лукічов, В. В. Арнаутова; за ред. Л. О. Кравченко. Київ, 2021. 48 с.
2. Гоголь В., Делятинський Р. Історія становлення військового капеланства в Збройних Силах України (1991–2022 роки). *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Вип. 42. С. 26–38. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/42_2022/3.pdf
3. Пилипів І., Делятинський Р. Інститут військових капеланів в Україні (XX–XXI ст.): етапи розвитку та роль у формуванні української нації. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 134. С. 129–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_134_32
4. Про Службу військового капеланства: Закон України в редакції від 01.01.2023 № 2845-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
5. Саган О., Гарат І. Концептуальні питання та етапи становлення військового капеланства у незалежній Україні. *Філософська думка*. 2023. № 1. С. 59–74. URL: <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/654>
6. Филипчук С. В. Досвід капеланства в зоні АТО. *Історичне релігієзнавство*. 2015. Вип. 12. С. 161–169. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/3952/1/16.pdf>

Тоцька Софія

Запорізький національний університет

АНТИМАЙДАН У БЕРДЯНСЬКУ (ЛИСТОПАД 2013 – ЛЮТИЙ 2014 РР.)

Ключові слова: *Революція Гідності, Антимайдан, Бердянськ, протести, мітинги.*

Keywords: *Revolution of Dignity, Anti-Maidan, Berdiansk, protests, rallies.*

На сучасному етапі розвитку історичної науки посилюється інтерес до дослідження питання Революції Гідності і її складника – Антимайдану, зокрема в м. Бердянську. Серед робіт, присвячених дослідженню подій Революції Гідності та її складника – Антимайдану у загальноукраїнському аспекті, варто назвати праці Ю. Шведа «Революція гідності в контексті теорії соціальних революцій» [10]; А. Колодій «Феномен Майдану в контексті пошуку моделі врядування в Україні» [7]; А. Киридон «Євромайдан, Революція Гідності: причини, характер, основні етапи» [6]; Г. Турченко «Історична наука і сучасна гібридна війна Росії проти України» [8]; Г. Турченко та С. Тоцької «Революція Гідності у Запоріжжі: хроніка подій (листопад 2013 – лютий 2014 рр.)» [9]. Отже, перебіг подій Антимайдану у м. Бердянську ще не досліджувався.

Протягом листопада – початку грудня 2013 р. антимайданівці у м. Бердянську не проводили зборів чи мітингів. Прихильники проросійського курсу ображали євромайданівців, називали їх фашистами, нацистами, сатаністами, повіями.

3 грудня 2013 р. у Бердянську відбувся мітинг за проєвропейське майбутнє України. Під час мітингу протестуючі зустрілися з мером Бердянська О. Бакаєм, який запросив мітингувальників до круглого столу. О. Бакай просив євромайданівців не допустити кровопролиття та сутичок між Євромайданом та Антимайданом [2].